

شبکه‌ی اجتماعی تعاملات آن‌لاین بانگاهی به شهر تهران

مؤلف

زهراراع

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق)

تهران ۱۳۹۳

سرسناسه: زارع، زهرا، ۱۳۵۷

عنوان و نام پدیدآور: شبکه اجتماعی تعاملات آن لاین با نگاهی به شهر تهران /

مؤلف زهرا زارع؛ به سفارش اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

مشخصات نشر: تهران: سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مؤسسه نشر شهر، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۵۴ص: مصور، جدول، نمودار.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۸-۸۴۴-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: شبکه‌های اجتماعی پیوسته / موضوع: اینترنت -- نوآوری / موضوع: ارتباط -- نوآوری

شناسه افزوده: شهرداری تهران. اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

شناسه افزوده: مؤسسه نشر شهر

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ش ۲/۲ HM۷۴۲

رده‌بندی دیویی: ۷۵۴/۰۰۶

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۸۱۵۴۱

دفتر کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

نام کتاب: شبکه اجتماعی تعاملات انسانی، با نگاهی به شهر تهران
مؤلف: زهرا زارع (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق)
به سفارش و زیر نظر اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

ناشر: مؤسسه نشر شهر (سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران)

ویراستار: آرزو انواری

طراح جلد: سیدامان نوری نجفی

صفحه‌آرا: انوشه صادقی

توبت چاپ: اول: ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۸-۸۴۴-۰۸

قیمت: ۷۰۰۰۰۰ ریال

آماده‌سازی و چاپ: مؤسسه نشر شهر

آدرس ناشر: تهران، میدان آرژانتین، ابتدای بلوار افریقا، رو به روی پارک سوار بیهقی، پلاک ۶
مرکز چاپ: ۸۸۴۲۱۹۰۶ - ۸۸۴۰۹۱۱۳

همه حقوق محفوظ است.

|| فهرست

۷	پیشگفتار
۹	سخن مؤلف
۱۱	مقدمه
	فصل اول: رویکرد تحلیل شبکه‌های اجتماعی
۱۷	تاریخچه‌ی شکل‌گیری مفهوم شبکه‌ی اجتماعی
۱۸	سیر نظریه‌های شبکه
۲۲	ماهیت اجتماع از دید شبکه‌ی اجتماعی
۲۵	دسته‌بندی‌های شبکه‌های اجتماعی
۲۷	ویژگی‌های شبکه‌ی اجتماعی
۳۴	مشخصات پایگاه اقتصادی و اجتماعی و ویژگی‌های شبکه
	فصل دوم: فضای مجازی و اینترنت
۴۷	فضای سایبری/ مجازی
۴۸	تاریخچه‌ی اینترنت
۴۸	کارمدها و امکانات اینترنت
۵۰	دسترسی به اینترنت
۵۲	تاریخچه‌ی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و آن‌لاین
	فصل سوم: اینترنت و ارتباط متقابل
۶۷	اینترنت و کنش متقابل اجتماعی
۷۱	شبکه‌های اجتماعی روی اینترنت
۷۲	تعامل آن‌لاین چت یا گپ در ایران
	فصل چهارم: هویت آن‌لاین
۷۷	هویت
۸۰	هویت و انگاره‌های سنت، مدرنیته و پست‌مدرنیته
۸۲	استورات هال و «تعیین هویت» به‌جای «هویت»
۸۳	شری ترکل و خود دوم
۸۴	پنجره‌ی جوهری و ساختن هویت آن‌لاین
۸۵	برندا دانت و ماسک‌های هویت
۸۷	هویت آن‌لاین و مدیریت آن

فصل پنجم: جنسیت و تعامل آن‌لاین

- ۹۳ دسترسی به اینترنت و جنسیت
- ۹۸ میزان استفاده از اینترنت و جنسیت
- ۹۶ کاربردهای اینترنت و جنسیت
- ۹۷ کاربرد زبان در اینترنت و جنسیت
- ۹۸ تفاوت‌های جنسیتی در اینترنت

فصل ششم: تحلیل نمایشی تعاملات آن‌لاین

- ۱۰۳ تحلیل نمایشی تعاملات آن‌لاین
- ۱۰۵ بازی نقش
- ۱۰۹ مدیریت تأثیرگذاری
- ۱۱۰ تعارض در نمایش
- ۱۱۲ نمایش زنانگی و مردانگی در تعاملات آن‌لاین
- ۱۱۴ شبکه و نمایش در تعاملات آن‌لاین

فصل هفتم: شبکه‌ی تعامل آن‌لاین در شهر تهران (نمونه‌ی مطالعه: تهران سال ۱۳۹۰)

- ۱۲۱ مقدمه
- ۱۲۲ روش تحقیق
- ۱۲۵ یافته‌ها
- ۱۲۵ ۱. آمار توصیفی
- ۱۲۵ ۱-۱. ویژگی‌های نمونه‌ی آماری
- ۱۲۶ ۱-۲. ویژگی‌های تعاملی چت یا گپ
- ۱۳۱ ۱-۳. میزان اهمیت به صفات کلیشه‌ای زنانه و مردانه در تعاملات آن‌لاین
- ۱۳۲ ۱-۴. ویژگی‌های شبکه‌ی اجتماعی مجازی و واقعی
- ۱۳۴ ۲. آمار استنباطی
- ۱۳۴ ۲-۱. تفاوت تعامل در چت یا گپ میان دو جنس
- ۱۳۶ ۲-۲. تفاوت ویژگی‌های تعامل با توجه به وضعیت تأهل
- ۱۳۸ ۲-۳. تفاوت ویژگی‌های تعامل در چت یا گپ با توجه به تیپ شبکه‌ی اجتماعی
- ۱۴۲ ۲-۴. ویژگی‌های شبکه‌ی اجتماعی واقعی و آن‌لاین و تیپ شبکه‌ی اجتماعی
- ۱۴۶ نتیجه‌گیری
- ۱۵۱ راهکارها و پیشنهادات
- ۱۵۳ منابع

در این کتاب تلاش شده است تا شبکه‌های اجتماعی آن‌لاین به عنوان منبع هویت‌یابی و سرمایه‌ی اجتماعی جدید واکاوی شود و هرچند اندک، پیشینه‌ی نظری، مطالعاتی و تجربی آن بازگفته شود. همچنین سعی شده است تا به مفاهیم مهمی چون هویت، کنش متقابل، چهارچوب‌های زندگی اجتماعی به‌خصوص جنسیت در فضای مجازی و تعاملات آن‌لاین توجه بیشتری شود.

در ادامه، یافته‌های مطالعه‌ی «شبکه‌ی اجتماعی تعاملات آن‌لاین (چت یا گپ) در شهر تهران در سال ۱۳۹۰» که قبلاً در قالب کار پایان‌نامه‌ی دکترای جامعه‌شناسی به‌وسیله‌ی مولف ارائه شده بود، به طور خلاصه در این کتاب بیان شود تا ضمن توصیف وضعیت تعاملات و شبکه‌های اجتماعی تشکیل‌شده در این فضا، مقایسه‌ای نیز با شبکه‌ی اجتماعی واقعی صورت گیرد. در اینجا لازم است تا از جناب آقای دکتر «محمدصادق مهدوی» و دکتر «مهرداد نوابخش» به سبب رهنمودهای ارزنده در زمینه‌ی این مطالعه تشکر و قدردانی کنم.

سخن مؤلف

تعامل مهم‌ترین بخش زندگی اجتماعی است و درک ما از جهان اجتماعی و خود بیشتر مرهون روابط متقابل است و در این میان مکان یکی از اجزای اصلی در هویت‌یابی و تعاملات روزمره است. ارتباط دائم یا موقت، قوی یا ضعیف با افراد اطرافمان شبکه‌ی اجتماعی ما را شکل می‌دهد؛ شبکه‌ای که به ما حمایت، حس تعلق و هویت می‌بخشد و پاسخ‌گوی بسیاری از نیازهای ماست، هرچه این شبکه بزرگ‌تر باشد حمایت‌ها بیشتر و مسئولیت‌ها نیز بزرگ‌تر خواهد بود.

پیوندهای ضعیف راه‌حلی برای شبکه‌های بزرگ با تعهد کم بود؛ پیوندهایی که مانند پل در اقتضائات افراد را به هم ربط می‌داد. کم‌کم فقط خانواده، خویشاوندان و دوستان نبودند که اعضای شبکه را تشکیل می‌دادند و به مرور زمان و به مدد تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات، غریبه‌ها نیز جایی برای خود باز کردند. مفهوم زمان و مکان تغییر کرد و روابط در شبکه، محدودیت‌های سابق را نداشت. امکان گذر از فرهنگ‌ها، زبان‌ها، تعصب‌ها و بسیاری از تمایزگذاری‌های دیگر فراهم شد و مکان نقش کلیدی خود را از دست داد. دیگر برای ارتباط نیاز به فشردن دست و زل زدن در چشم نبود، بلکه شکلک‌ها، نوشته‌ها و گاهی تصاویر کار را راه می‌انداخت. هرچند هنوز چهارچوب‌های دنیای واقعی برای هر تعاملی حتی در فضای مجازی نیز پابرجاست و هنوز برای همه مهم است که بدانند که فرد مقابل آن‌ها علی‌رغم ناشناس بودن چه اسم، جنس، تحصیلات و ملیتی ... دارد، ولی امکان تعریف مجدد چهارچوب‌ها کمی وسیع‌تر از قبل است و کاهش محدودیت‌ها وجود دارد. کمی اغراق، هیجان و شیطنت‌چاشنی تعاملات آن لاین امروز است. با آدم‌هایی که ممکن است اصلاً آن‌ها را نشناسیم و رابطه با آن‌ها دوامی نداشته باشد، حرف می‌زنیم؛ درد دل می‌کنیم و گاه راست و دروغ را به هم می‌بافیم؛ دروغ‌هایی که کمتر از فضای واقعی آزار دهنده‌اند و برایمان چندان مهم نیست، چرا که تعاملات آن لاین در حوزه‌ی جدی و مهم زندگی تعریف نمی‌شود و بیشتر حوزه‌ی سرگرم‌کننده‌ی قانون توجه ماست.

به‌خوبی و پرتکرار بدون ترس از مخاطرات جانبی در آن بازی می‌کنیم، کم‌کم مهارت‌های نمایشی خود را در معرفی، جذب و ترک رابطه افزایش می‌دهیم. در عین

حالی که ارزش‌ها و خط قرمزها را می‌دانیم، ولی اگر با جنسیت متفاوت نمایش را شروع کنیم و خود را زیباتر، روشنفکرت‌تر و منطقی‌تر جلوه دهیم، به نظرمان بامزه است. به این ترتیب می‌توان به حوزه‌های ممنوعه‌تری چون مسائل جنسی و سیاسی تلنگر بیشتری زد. دنیای جدید جذاب و مهم‌تر از همه ناشناسی را برای ما به ارمغان می‌آورد، ماسک‌هایی که در دنیای واقعی سخت‌تر می‌توانیم از آن‌ها استفاده کنیم و تمایل زیادی برای ادامه‌ی تعاملات آن‌لاین در دنیای واقعی نداریم.

با هزینه و زمان کمتر با تعداد زیادی غریبه و ناشناس و در کنار دوستان و اطرافیان‌مان در تعامل ایم، میلیون‌ها نوشته، عکس، تصویر، کلیپ و البته شکلهای عاطفی رد و بدل می‌شود. هر روز دوستان تازه، به هم‌زدن، لایک کردن، بی تفاوت ماندن و دوباره تکرار و تکرار، دیگر عادت کرده‌ایم با تمام افرادی که در تعامل ایم پیوندهای ضعیف و خیلی ضعیف داشته باشیم. اگرچه تعداد اعضای‌مان زیاد و ترکیب آن‌ها متنوع است، اما همچنان با حمایت‌های محدود در تعامل می‌مانیم و هم‌صحبتی مهم‌ترین حمایت درخواستی است؛ دغدغه‌ای که انگار در فضای واقعی مجال کمتری برای آن باقی مانده است.

هرچند تعاملات چهره‌به‌چهره بخش عمده‌ی تعاملات ما را شکل می‌دهد، دنیای جدید با امکان تعاملات آن‌لاین قابلیت‌های گسترده‌ای دارد که تنها در حوزه‌ی سرگرمی خلاصه نمی‌شود.

زهرا زارع